

WOJCIECH PYZIOŁ, ANNA WALASZEK-PYZIOŁ

ZRZESZENIA OBOWIĄZKOWE PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

I. UWAGI WSTĘPNE

1. Przepisy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (dalej: ustawa o p.p.) przewidują możliwość tworzenia jednostek organizacyjnych grupujących przedsiębiorstwa państwowe, zwanych „zrzeszeniami”. Problematyce zrzeszeń poświęcono przepisy art. 59 - 66 ustawy, a ponadto wiele przepisów rozporządzeń wykonawczych do niej, dotyczą jej również — bezpośrednio lub pośrednio — niektóre przepisy ustaw związkowych wydanych w oparciu o postanowienia art. 51 ustawy o p.p.¹ Zgodnie z ustawą zrzeszenia przedsiębiorstw mogą mieć charakter zrzeszeń dobrowolnych bądź obowiązkowych. Pierwsze powstają w wyniku dobrowolnej umowy zawieranej przez zainteresowane przedsiębiorstwa „w celach ekonomicznie uzasadnionych”, za zgodą rad pracowniczych tych przedsiębiorstw. Umowa o utworzeniu zrzeszenia dobrowolnego wymaga zatwierdzenia przez organy założycielskie uczestnika. Zrzeszenia obowiązkowe tworzone są również w drodze umowy, z tym, iż nie mają one charakteru dobrowolnego. Wynika to z art. 60 ust. 2 ustawy, który stanowi, iż „w wyjątkowym wypadku społecznie i gospodarczo niezbędnym Rada Ministrów, po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych, może ustanowić obowiązek utworzenia zrzeszenia określonych przedsiębiorstw oraz zobowiązać te przedsiębiorstwa do zawarcia umowy o utworzeniu zrzeszenia na okres do pięciu lat”.

2. Ogólnie można powiedzieć, że większość przepisów dotyczących zrzeszeń zawiera unormowania wspólne, dotyczące obydwu ich rodzajów.

¹ Oprócz przepisów ustawy o p.p. problematyki zrzeszeń dotyczą w szczególności. § 58 - 64 rozporządzenia RM z dnia 30 XI 1981 r. w sprawie wykonania ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. U. nr 31, poz. 170), powoływanego dalej jako „rozp. wyk. RM”, a ponadto przepisy rozporządzeń RM wydanych w oparciu o art. 5 ustawy o p.p. Te ostatnie rozporządzenia zawierają unormowania częściowo odbiegające od ogólnych w odniesieniu do określonych rodzajów zrzeszeń. Z uwagi na sznurpłe ramy artykułu specyfika tych zrzeszeń nie zostanie w nim uwzględniona.

Dotyczy to zwłaszcza przepisów regulujących organizację zrzeczeń i sposób ich funkcjonowania. Jeśli pominąć przepisy regulujące tryb tworzenia zrzeczeń, które (co jest zrozumiałe) odmiennie regulują tę kwestię, gdy chodzi o zrzeczenia dobrowolne w porównaniu z obowiązkowymi, to okazuje się, iż ilościowo rzecz biorąc, jedynie nieliczne przepisy spośród pozostałych zawierają unormowania specyficzne dla zrzeczeń obowiązkowych. Wyprowadzenie stąd wniosku, iż między zrzeczeniami dobrowolnymi a obowiązkowymi nie ma jakiejś „jakościowej” różnicy, byłoby chyba jednak niewłaściwe. Trzeba mieć na względzie, że o ile możliwość tworzenia zrzeczeń dobrowolnych jest konsekwencją zasady samodzielności przedsiębiorstw państwowych (art. 2 ustawy o p.p.), o tyle możliwość nałożenia na określone przedsiębiorstwa obowiązku utworzenia zrzeczenia jest jednym z nielicznych wprawdzie, ale merytorycznie istotnym czynnikiem ograniczającym tę samodzielność. Stąd nawet te unormowania prawne, które są wspólne dla obydwu rodzajów zrzeczeń, muszą funkcjonować w praktyce w sposób zróżnicowany w zależności od charakteru danego zrzeczenia.

Gdy chodzi o zrzeczenia obowiązkowe, to specyfikę ich pozycji kształtują ponadto przepisy odrębne dla tych zrzeczeń, które oceniane całościowo, w powiązaniu z unormowaniami „wspólnymi”, pozwalają na stwierdzenie, iż w istocie rzeczy między zrzeczeniami dobrowolnymi i obowiązkowymi zachodzą różnice na tyle istotne, że uzasadnione wydaje się odrębne ich traktowanie w literaturze prawniczej.

Całościowe omówienie problematyki prawnej zrzeczeń obowiązkowych nie jest oczywiście możliwe w ramach niniejszego artykułu. Zmusza to autorów do skoncentrowania swojej uwagi na zagadnieniach, które wydają się węzłowe tak dla teorii, jak i z punktu widzenia potrzeb praktyki.

II. PRZESŁANKI TWORZENIA ZRZECZEŃ OBOWIĄZKOWYCH I ICH OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

1. Prawną przesłanką wydania przez RM decyzji nakładającej na określone przedsiębiorstwa obowiązek utworzenia zrzeczenia jest zaistnienie „wyjątkowego wypadku społecznie i gospodarczo niezbędnego” (art. 60 ust. 2 ustawy o p.p.). Doktrynalne ustalenie, na czym dokładnie może polegać ten „wyjątkowy wypadek”, nie wydaje się możliwe jeśli zważyć, że ustawodawca użył w art. 60 ust. 2 zwrotu niedookreślonego, którego autorytatywne „dookreślenie” dokonywane jest na zasadzie swego rodzaju „swobodnego uznania” przez Radę Ministrów². W tym względzie moż-

² Doceniając wagę opinii komisji sejmowych w przedmiocie utworzenia zrzeczenia obowiązkowego należy stwierdzić, iż RM nie jest formalnie związana treścią tych opinii.

na jedynie stwierdzić, że zapewne w większości przypadków Rada Ministrów podejmuje decyzję o utworzeniu zrzeszenia bez względu na indywidualne interesy przedsiębiorstw. Na tym tle z całą ostrością rysuje się problem celów i zadań, jakie zrzeszenia obowiązkowe mają do spełnienia, a także problem środków prawnych, za pomocą których zrzeszenia będą wpływać na działalność przedsiębiorstw zrzeszonych.

2. Gdy chodzi o kwestię celów (zadań) zrzeszeń obowiązkowych, to należy stwierdzić, że przepisy nie zawierają jakiegokolwiek ogólnej koncepcji zrzeszeń jako formy grupowania przedsiębiorstw państwowych. Wprowadzenie na podstawie tych przepisów można by ułożyć dość długą listę szczegółowych zadań zrzeszeń (będzie o tym jeszcze mowa), to jednak lista ta nie miałaby charakteru wyczerpującego. W świetle tego stanu rzeczy należy więc, jak się wydaje, zająć stanowisko, zgodnie z którym zrzeszenia obowiązkowe mogą być tworzone dla realizacji jakiegokolwiek celu gospodarczego pozostającego w związku z działalnością przedsiębiorstw zrzeszonych, jeżeli przepisy nie stawiają w tym względzie jakichś ograniczeń³.

Milczenie ustawodawcy, gdy chodzi o kwestię celów czy zadań, jakie mogą (czy mają) pełnić zrzeszenia obowiązkowe, może budzić pewne zastrzeżenia, zwłaszcza gdy się zważy, że przepisy — czy to samej ustawy o p.p., czy to rozporządzenia wykonawczego RM — nie przewidują żadnych form konsultacji ani z zainteresowanymi przedsiębiorstwami, ani nawet z ich organami założycielskimi przed podjęciem decyzji o utworzeniu zrzeszenia, w której to decyzji (por. § 58 ust. 2 rozporządzenia) określa się min. cel powołania zrzeszenia i wynikające z niego jego obowiązki. W tym stanie rzeczy określona rola i odpowiedzialność spoczywa na właściwych komisjach sejmowych opiniujących przyszłą decyzję o utworzeniu zrzeszenia (art. 60 ust. 2 ustawy o p.p.). Winny one w granicach swoich możliwości wpływać na określenie przez RM celów i obowiązków zrzeszenia w taki sposób, aby ich działalność „nie przeszkadzała” przedsiębiorstwom w prowadzeniu racjonalnej gospodarki, a w szczególności by jak najmniej krępowała ich faktyczną swobodę w podejmowaniu decyzji.

3. Problem środków prawnych oddziaływania zrzeszeń obowiązkowych na zgrupowane przedsiębiorstwa jest dość skomplikowany. Zrzeszenia te działają jakby w dwu płaszczyznach. Z jednej strony realizują za-

³ Inaczej L. Stępiak. *Nowe prawo przedsiębiorstw państwowych*, PUG 1982, nr 1-2, s. 7, który jest zdania, że celem zrzeszeń może być tylko sprawowanie koordynacji i realizacja wspólnych przedsięwzięć pomocnych w działalności zrzeszonych przedsiębiorstw, a nie prowadzenie działalności gospodarczej sensu stricto. Wydaje się jednak, że ograniczenie to nie znajduje oparcia w tekście ustawy o p.p.

dania nałożone na nie, na zasadzie dobrowolności, przez przedsiębiorstwa uczestniczące w zrzeszeniu (tak jak w przypadku zrzeszeń dobrowolnych). Z drugiej zaś — zadania nałożone przez Radę Ministrów w decyzji o utworzeniu zrzeszenia (§ 58 ust. 2 i 3 rozp. wyk. RM). Równocześnie zdaje się nie ulegać wątpliwości, że zrzeszenia obowiązkowe nie mogą stanowić swoistej kontynuacji zniesionych zjednoczeń, które, jak wiadomo, spełniały funkcję organów administracji gospodarczej i z tego tytułu ingerowały w działalność zgrupowanych przedsiębiorstw za pomocą instrumentów administracyjnoprawnych (decyzji i poleceń)⁴. De lege lata ingerencja administracyjnoprawna zrzeszenia obowiązkowego w działalność zrzeszonych przedsiębiorstw nie wydaje się, w zasadzie, dopuszczalna w świetle wyrażonej w art. 2 ustawy o p.p. zasady samodzielności przedsiębiorstw, chyba że przewidywałyby ją wyraźnie na zasadzie wyjątku przepis ustawy (lub aktu wydanego na jej podstawie i w celu jej wykonania)⁵. Przyjąć również należy, że decyzja o utworzeniu zrzeszenia obowiązkowego wydawana w oparciu o § 58 rozp. wyk. RM (w związku z art. 60 ust. 2 ustawy o p.p.) nie może przyznawać zrzeszeniu uprawnień do podejmowania decyzji administracyjnych wiążących zrzeszone przedsiębiorstwa. „Odgórne” przyznanie zrzeszeniu takich uprawnień pozostawałoby w sprzeczności z zasadą samodzielności przedsiębiorstw i nie wydaje się możliwe z braku wyraźnego upoważnienia w tym względzie, zawartego w akcie normatywnym rangi ustawy.

Natomiast odrębnym zagadnieniem jest kwestia dobrowolnego „samoograniczenia” samodzielności przedsiębiorstw uczestniczących w zrzeszeniu na rzecz samego zrzeszenia.

W tym względzie skłonni jesteśmy do zajęcia stanowiska zgodnie z którym, należy uznać za dopuszczalne, aby przedsiębiorstwa w umowie o utworzeniu zrzeszenia zobowiązały się (wzajemnie względem siebie lub względem zrzeszenia jako odrębnej osoby prawnej) do tego, iż nie będą czyniły użytku z przysługujących im kompetencji w określonym zakresie bądź, że będą z niej czyniły użytek w określony sposób, albo też do tego, że będą respektowały decyzje organów zrzeszenia w określonym zakresie. Trzeba jednak podkreślić z całym naciskiem, że skutki takiego „samoograniczenia” samodzielności mogłyby być rozpatrywane wyłącznie w płaszczyźnie cywilnoprawnej. Ewentualne naruszenie przez przedsiębiorstwo tego rodzaju zobowiązania mogłoby więc pociągnąć za sobą tylko jego odpowiedzialność cywilnoprawną wobec zrzeszenia lub pozostałych jego członków.

⁴ Literatura na ten temat jest bardzo obszerna. Zob. zamiast wielu: M. Wostal, *Charakter prawny form oddziaływania zjednoczenia na przedsiębiorstwa państwowe*. Warszawa—Poznań 1975, s. 38 i nast.

⁵ W tym miejscu chodzi nam wyłącznie o problem „własnych” uprawnień zrzeszenia (wykonywanych przez dyrektora zrzeszenia). Podobnie L. Stępiak, *Nowe prawo*, s. 7.

Natomiast nie wchodziłoby tu w grę zastosowanie przez organ założycielski (na wniosek zrzeszenia lub „z urzędu”) środka nadzoru nad przedsiębiorstwem, o którym mowa w art. 55 ustawy o p.p., chyba że w konkretnym przypadku decyzja dyrektora przedsiębiorstwa powodująca naruszenie zobowiązania, o którym mowa, naruszałaby równocześnie prawo (co jednak może się zdarzyć raczej tylko w wyjątkowych przypadkach).

III. DECYZJA O UTWORZENIU ZRZESZENIA OBOWIĄZKOWEGO

1. Zgodnie z § 58 i 60 rozp. wyk. RM decyzja o utworzeniu zrzeszenia obowiązkowego zobowiązuje wskazane w niej przedsiębiorstwa do zawarcia umowy zrzeszenia. Decyzja ta powinna oprócz wskazania stron umowy — co najmniej określać cel powołania zrzeszenia, wynikające z niego obowiązki zrzeszenia, a także określać organ mający sprawować nadzór nad zrzeszeniem; może ona ponadto określać te warunki umowy zrzeszenia, od których strony nie mogą odstąpić.

Powyższe przepisy nasuwać mogą praktyczne problemy, z których niektóre wymagają zasygnalizowania na tym miejscu.

2. Gdy chodzi o adresatów decyzji o utworzeniu zrzeszenia, to mogą nimi być wyłącznie jednostki organizacyjne, będące z formalnoprawnego punktu widzenia „przedsiębiorstwami państwowymi” w rozumieniu ustawy o p.p. Oprócz przedsiębiorstw działających na zasadach ogólnych i przedsiębiorstw użyteczności publicznej (art. 7 ustawy o p.p.) wchodzić tu mogą w grę „wspólne przedsiębiorstwa państwowe” tworzone przez terenowe organy administracji państwowej (art. 10 ustawy o p.p.). Natomiast nie mogą być członkami zrzeszenia tzw. przedsiębiorstwa wspólne, tworzone przez przedsiębiorstwa państwowe w drodze umowy. Z formalnoprawnego punktu widzenia nie są one bowiem „przedsiębiorstwami państwowymi”, lecz spółkami podlegającymi przepisom kodeksu handlowego.

3. Gdy chodzi o problem — jakie przedsiębiorstwa państwowe i w jakiej liczbie mogą być adresatami decyzji o której mowa — to przepisy nie stawiają tu żadnych formalnych ograniczeń. Członkami danego zrzeszenia mogą być teoretycznie zarówno przedsiębiorstwa jednej branży, jak i przedsiębiorstwa różnych branż. Mogą to być przedsiębiorstwa jedno- i wielozakładowe. Należy jednak mieć na uwadze, że brak formalnych ograniczeń, gdy chodzi o grupowanie przedsiębiorstw w zrzeszeniach obowiązkowych, nie powinien prowadzić do dowolności rozwiązań w tej materii. Po pierwsze, trzeba pamiętać, że w organie zarządzającym zrzeszeniem, którym jest zgodnie z art. 63 ustawy o p.p. rada zrzeszenia,

zasiada po dwóch reprezentantów każdego przedsiębiorstwa uczestniczącego w zrzeszeniu.

W razie więc utworzenia zrzeszenia złożonego np. z 50 przedsiębiorstw, rada liczyć musiałaby 100 członków, co stawia pod znakiem zapytania zdolność takiego „ciała deliberującego” do operatywnego działania.

Pb drugie, należy mieć na względzie zróżnicowanie warunków działania i interesów przedsiębiorstw małych i dużych. Przemawia to przeciwko tworzeniu zrzeszenia złożonego z wielu przedsiębiorstw małych (jednozakładowych) i np. jednego dużego (wielozakładowego). Przy założeniu bowiem formalnie równej pozycji wszystkich członków zrzeszenia istniałaby realna groźba zaistnienia sytuacji, w której liczne małe przedsiębiorstwa dysponujące w sumie większą liczbą głosów, uzyskałyby dominację nad nielicznymi przedsiębiorstwami dużymi. Gdyby jednak w pewnych sytuacjach celowe okazało się utworzenie zrzeszenia grupującego przedsiębiorstwa o różnej wielkości, groźbę o której mowa można by ewentualnie wyeliminować przez przyznanie przedsiębiorstwom dużym większej liczby głosów w razie zrzeszenia.

Postanowienie w tej materii, jak sądzimy, może i powinno być zawarte w decyzji o utworzeniu zrzeszenia obowiązkowego (§ 58 ust. 3 rozp. wyk. RM).

4, Kwestią budzącą wątpliwości w świetle przepisu art. 60 ust. 2 ustawy w związku z § 58 rozp. wyk. RM jest problem skutków⁷ prawnych decyzji o utworzeniu zrzeszenia obowiązkowego. Nasuwa się mianowicie pytanie: czy decyzja ta rodzi skutki wyłącznie administracyjnoprawne, czy też także i te, które wynikają z art. 397 i nast. k.c. Odpowiedź nie jest łatwa. Jest bowiem kwestią do dyskusji, czy czynność prawna nazwana przez ustawodawcę „umową o utworzeniu zrzeszenia” (art. 61 ustawy o p.p.) jest — wbrew pozorom wynikającym z użytej terminologii — umową cywilnoprawną w ścisłym tego słowa znaczeniu, tj. umową z której wynika obowiązek określonego bezpośredniego świadczenia (czy świadczeń), tak jak w przypadku sprzedaży, dostawy itp. Jak sądzimy, bardziej zasadne jest kwalifikowanie „umowy o utworzeniu zrzeszenia” do kategorii tzw. porozumień gospodarczych o charakterze organizacyjnym, tj. porozumień, których bezpośrednim celem jest utworzenie nowej, nie istniejącej dotąd jednostki organizacyjnej⁶. Można wprawdzie przyjąć, że do omawianego porozumienia (z uwagi na jego cywilnoprawny charakter) można stosować w drodze analogii przepisy kodeksu cywilnego o umowach; jednak nie usunie to wątpliwości natury praktycznej związanych z tym, że przepisy art. 397 i nast. k.c. dostosowane są raczej do umów w ścisłym tego słowa znaczeniu, a nie do porozumień o których

⁶ Na temat organizacyjnych porozumień gospodarczych por. monografię S. Włodyki, *Porozumienia gospodarcze*, Warszawa 1978, s. 246 i nast.

mowa. Wątpliwości te dotyczą w szczególności problemu roszczenia o zawarcie umowy, a w jego ramach takich kwestii, jak: czas jego trwania, procedura zawierania umowy (protokół rozbieżności?) czy tryb dochodzenia (spór przedumowny). Mając powyższe na względzie skłonni jesteśmy przyjąć, że decyzja o utworzeniu zrzeszenia obowiązkowego nie wywiera de lege lata skutków, o których mowa w art. 397 k.c. i nast. W konsekwencji prowadzi to do uznania, że nie jest dopuszczalna ingerencja sądu czy państwowego arbitrażu gospodarczego w spory, jakie ewentualnie powstaną w związku z realizacją przez strony ciężącego na nich obowiązku zawarcia umowy o utworzeniu zrzeszenia.

Opisany stan rzeczy budzi zastrzeżenia i prowokuje do wysunięcia de lege ferenda postulatu, zgodnie z którym spory związane z zawarciem umowy obowiązkowej o utworzeniu zrzeszenia powinny zostać włączone do kategorii typowych sporów przedumownych. Postulowane rozwiązanie przyczyniłoby się zapewne m.in. do usunięcia niektórych wątpliwości, jakie powstają na tle nie całkiem jasnego sformułowania przepisów § 62 - - 64 rozp. wyk. RM (patrz niżej).

IV. UMOWA O UTWORZENIU ZRZESZENIA OBOWIĄZKOWEGO

1. W wykonaniu decyzji RM, o której była wyżej mowa, jej adresaci zawierają tzw. umowę o utworzeniu zrzeszenia (art. 61 ust. 1 ustawy w związku z § 59 rozp. wyk. RM). Jak przyjęto wyżej, nie jest to umowa w ścisłym tego słowa znaczeniu, lecz tzw. organizacyjne porozumienie gospodarcze o charakterze cywilnoprawnym. Zawieranie tego rodzaju porozumień podlega odpowiednim przepisom ustawy o p.p. i rozp. wyk. RM. W kwestiach nie unormowanych tymi przepisami należy, jak sądzimy, stosować w drodze ostrożnej analogii odnośne przepisy k.c. Dotyczy to w szczególności przepisów ogólnych o czynnościach prawnych, o zawarciu umowy, wadach oświadczenia woli, przedstawicielstwie (z zastrzeżeniem art. 44, 45 ustawy o p.p.), a także niektórych innych, rip. art. 386.

2, Gdy chodzi o samą procedurę zawierania umowy o utworzeniu zrzeszenia, to z powodów natury praktycznej nie wchodzi tu raczej w rachubę tryb „ofertowy” (art. 66 k.c). Konieczne jest zatem przeprowadzenie rokowań z udziałem wszystkich uczestników przyszłego zrzeszenia. Zgodnie z art. 72 k.c. umowa o utworzeniu zrzeszenia będzie mogła być uznana za zawartą, jeżeli strony dojdą do porozumienia co do wszystkich jej postanowień, które były przedmiotem rokowań. Tymczasem prawdopodobieństwo zaistnienia w trakcie rokowań trudnych do usunięcia rozbieżności jest stosunkowo duże, jeśli pamięta się o tym, że przecież utworzenie zrzeszenia obowiązkowego może nie leżeć w interesie więk-

szości, a nawet wszystkich uczestników. Prawdopodobieństwo, o którym mowa, będzie zapewne tym większe, im w mniejszym zakresie RM skorzysta z przysługującego jej na mocy § 58 ust. 3 prawa do ustalenia tych warunków umowy zrzeczenia, od których strony nie mogą odstąpić. Jak się wydaje, ostatnio cytowany przepis jest de lege lata jedynym instrumentem prawnym, który może być wykorzystany wtedy, gdy do utworzenia zrzeczenia nie może dojść ze względu na niemożność usunięcia rozbieżności między stronami. W takiej sytuacji, jak się wydaje, RM może w trybie § 58 ust. 3 rozp. wyk. wydać ewentualną decyzję o charakterze uzupełniającym, w której autorytatywnie rozstrzygnie kwestie sporne, co pozwoli na sfinalizowanie rokowań.

3. Pod względem merytorycznym umowa o utworzeniu zrzeczenia obowiązkowego musi spełniać co najmniej wymagania taksatywnie wymienione w § 59 rozp. wyk. RM. Zgodnie z tym przepisem w umowie zrzeczenia należy co najmniej określić: 1) nazwę zrzeczenia i jego siedzibę, 2) nazwy i siedziby przedsiębiorstw zrzeszonych, 3) cel powołania i przedmiot działania zrzeczenia, 4) zadania szczegółowe, niezbędne do realizacji celów zrzeczenia, 5) zakres prowadzonej działalności gospodarczej, 6) fundusz niezbędny do rozpoczęcia działalności zrzeczenia oraz wysokość i terminy wpłat na ten fundusz, 7) wysokość i terminy wpłat na pokrycie kosztów działania zrzeczenia oraz 8) organy zrzeczenia i ich uprawnienia. Oprócz wyżej wymienionych elementów koniecznych w umowie mogą strony zamieścić elementy dodatkowe. W szczególności mogą one, jak się wydaje, zamieścić w umowie postanowienia odnośnie do treści statutu zrzeczenia czy zakresu działania jego dyrektora (art. 64 ust. 3 ustawy o p.p.) — postanowienia te należy uznać za wiążące dla rady zrzeczenia uchwalającej następnie statut na podstawie art. 61 ust. 2 ustawy o p.p.

4. Poszczególne elementy umowy strony mogą kształtować w zasadzie dowolnie w granicach obowiązującego prawa. Elementy te muszą być jednak zgodne z treścią decyzji o utworzeniu zrzeczenia. Odnosi się to zwłaszcza do tych warunków umów, co do których w decyzji przesądzono, iż strony nie mogą od nich odstąpić przy zawieraniu umowy (np. co do czasu trwania zrzeczenia obowiązkowego, który jednak nie może być dłuższy niż lat pięć — por. art. 60 ust. 2 ustawy o p.p.). Zawarcie umowy o utworzeniu zrzeczenia obowiązkowego nie wymaga zgody rad pracowniczych przedsiębiorstw uczestniczących w zrzeczeniu ani nie podlega zatwierdzeniu przez organy założycielskie (inaczej, w odniesieniu do zrzeczeń dobrowolnych — art. 60 ust. 1 ustawy o p.p.). Umowa ta podlega jednak, zgodnie z § 62 - 63 rozp. wyk. RM, nadzorowi sprawowanemu przez organ wyznaczony w decyzji zobowiązującej do utworzenia zrzeczenia. Powołane przepisy rozp. wyk. regulują jednak omawianą kwestię

w sposób nie całkiem jasny. I tak z § 62 pkt 1 rozp. wyk. RM wynika, że sprawowanie nadzoru nad zrzeszeniem obejmuje m.in. badanie zgodności umowy o utworzeniu zrzeszenia z prawem i decyzją o utworzeniu zrzeszenia. Z kolei § 64 tegoż rozp. stanowi, że sprawy sporne związane z wykonywaniem nadzoru państwowego nad zrzeszeniem rozstrzyga sąd. Jeżeli organ sprawujący nadzór stwierdzi niezgodność treści umowy z prawem lub decyzją o utworzeniu zrzeszenia (i tylko wtedy), to może skierować sprawę „do rozstrzygnięcia” przez sąd. Jak można sądzić, prawo skierowania sprawy do sądu mają także i poszczególni członkowie zrzeszenia nie podzielający stanowiska organu nadzorczego co do niezgodności umowy z prawem czy decyzją o utworzeniu zrzeszenia. Na tle § 64 nasuwa się jednak pytanie: na czym, w omawianym wypadku, może polegać „rozstrzygnięcie sprawy przez sąd”. Możliwe są w tym względzie dwa rozwiązania, przy czym każde z nich może budzić zastrzeżenia.

I tak można uznać, że sąd posiada w świetle § 64 rozp. wyk. RM prawo rozstrzygnięcia sporu w ten sposób, że sam ustali wiążąco pełny tekst umowy o utworzeniu zrzeszenia. Niewątpliwą zaletą tego rozwiązania jest całościowe i ostateczne rozstrzygnięcie sporu. Jego ewentualne przyjęcie budzi jednak pewne wątpliwości. Pierwsza dotyczy kwestii zakresu swobody sądu w kształtowaniu treści umowy. Nasuwa się pytanie: czy sąd może wówczas jedynie dokonać wyboru między wariantem umowy zaproponowanym przez strony i wariantem wynikającym z zastrzeżeń organu nadzorującego, czy też posiada względną swobodę w kształtowaniu treści całej umowy; taką, jaką w myśl ugruntowanego stanowiska orzecznictwa dysponują organy orzekające przy rozpoznawaniu sporów przedumownych. Druga wątpliwość wynika stąd, że nie jest rzeczą jasną dla czego omawiana „twórcza” interwencja sądu ma być dopuszczalna dopiero w razie „niezatwierdzenia” umowy przez organ nadzoru (co wynika z § 62 pkt 1 w związku z § 64 rozp. wyk. RM), a wyłączona na etapie jej zawierania (patrz wyżej). Postulowane przez nas uprzednio przyznanie sądowi prawa do interwencji już na etapie zawierania umowy znacznie uprościłoby całą procedurę i przyspieszyłoby proces tworzenia zrzeszenia obowiązkowego.

Drugie z możliwych rozwiązań polegałoby na ograniczeniu prawa sądu do wiążącego ustalania treści umowy jedynie do przypadku, w którym przyczyną „niezatwierdzenia” umowy jest niezgodność zawartych w niej postanowień z warunkami, od których strony nie mogły odstąpić (§ 58 ust. 3 rozp. wyk. RM w związku z art. 64 k.c.). W innych przypadkach sąd miałby jedynie prawo rozstrzygnięcia konkretnych punktów spornych, przy czym ostateczne zawarcie umowy należałoby do samych stron. Rozwiązanie to byłoby bardziej konsekwentne w świetle wyżej poczynionych uwag i bardziej harmonizowałoby z zasadą samodzielności przedsiębiorstw państwowych. Jego poważną wadą jest jednak to, iż powodowałoby zapewne w wielu przypadkach poważne wydłużenie pro-

cedury tworzenia zrzeczenia. Wydaje się, że najwłaściwszym sposobem usunięcia omawianych wątpliwości byłaby interwencja ustawodawcy, idąca w kierunku uprzednio zaproponowanym.

5. Zawarcie umowy nie oznacza zakończenia procedury tworzenia zrzeczenia. Zgodnie bowiem z art. 62 ust. 2 ustawy zrzeczenie uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania do rejestru przedsiębiorstw państwowych. Wpisanie zrzeczenia do rejestru bezpośrednio po zawarciu umowy o utworzeniu zrzeczenia nie wydaje się możliwe w świetle przepisów rozp. RM z dnia 30 XI 1981 r. w sprawie prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych (por. w szczególności § 4, 11 w związku z § 27 tego rozp.). Uwzględniając przepisy tego rozporządzenia należy stwierdzić, że po zawarciu umowy, a przed dokonaniem wpisu, konieczne jest: ukonstytuowanie się rady zrzeczenia, będącej organem zarządzającym zrzeczenia (art. 63 ust. 1 ustawy o p.p.), wybór przewodniczącego tej rady (art. 63 ust. 3 ustawy o p.p.) oraz powołanie dyrektora zrzeczenia (za zgodą organu sprawującego nadzór nad zrzeczeniem — por. art. 64 ust. 2 ustawy o p.p.), którego jednym z obowiązków jest doprowadzenie do wszczęcia postępowania rejestrowego. Oprócz wymienionych wyżej działań konieczne jest uchwalenie przez radę zrzeczenia statutu (art. 61 ust. 2 ustawy o p.p.). Uchwalenie statutu może nastąpić zarówno przed, jak i po wpisaniu zrzeczenia do rejestru, przy czym tekst statutu nie podlega obowiązkowi wpisu. Organ sprawujący nadzór nad zrzeczeniem bada zgodność statutu z prawem i decyzją o utworzeniu zrzeczenia (§ 62 pkt 1 rozp. wyk. RM). Ewentualny spór na tym tle między tym organem a zrzeczeniem podlega rozstrzygnięciu przez sąd na analogicznych zasadach jak spór dotyczący treści umowy o utworzeniu zrzeczenia (§ 64 rozp. wyk. RM).

V. STATUT ZRZECZENIA

1. Przepisy normują zagadnienie statutu zrzeczenia bardzo lakonicznie. Wynika z nich jedynie, iż statut uchwała rada zrzeczenia, że określa on „szczegółowy zakres działania zrzeczenia i jego organów” (art. 61 ust. 2 ustawy o p.p.) oraz, że jego treść powinna być zgodna z prawem i decyzją o utworzeniu zrzeczenia (§ 62 pkt 1 rozp. wyk. RM). Poza tym ani przepisy ustawy o p.p., ani rozp. wyk. RM nie ustanawiają żadnych wymogów co do treści statutu, w szczególności nie zawierają choćby przykładowego katalogu koniecznych elementów jego treści. Jak się wydaje, statut zrzeczenia obowiązkowego powinien co najmniej określać: nazwę zrzeczenia, jego siedzibę, nazwy przedsiębiorstw zrzeszonych, szczegółowy zakres działania zrzeczenia, strukturę organizacyjną zrzeczenia, szczegółowy zakres działania i kompetencje rady zrzeczenia oraz tryb

podejmowania przez nią decyzji, szczegółowy zakres działania i kompetencje dyrektora zrzeszenia, obowiązki przedsiębiorstw zrzeszonych wobec zrzeszenia (zwłaszcza finansowe), zasady gospodarki finansowej, a także zasady reprezentacji zrzeszenia w stosunkach zewnętrznych. Oprócz wyżej wymienionych elementów statut może zawierać i elementy dodatkowe. W szczególności w statucie można np. unormować kwestię zasad rozstrzygania sporów między zrzeszeniem a jego uczestnikami, problemy związane z ewentualnym kontynuowaniem (na zasadzie dobrowolności) działalności zrzeszenia po upływie pięcioletniego okresu, o którym mowa w art. 60 ust. 2 ustawy o p.p. itd.

2. Ogólnie rzecz biorąc, statut zawierać powinien kompleksową i precyzyjną regulację wszystkich kwestii istotnych dla prawidłowego funkcjonowania zrzeszenia. W związku z tym należy postulować szczególnie staranne redagowanie statutu, który przecież będzie funkcjonował w praktyce tak, jak powszechnie obowiązujące przepisy prawa. W szczególności nie byłoby rzeczą właściwą, by statuty zrzeszeń ograniczały się (wzorem wielu dawnych statutów zjednoczeń) do sformułowań ogólnikowych bądź do zbędnego powtarzania ustaleń zawartych w przepisach ustawy o p.p. czy rozp. wyk. RM.

3. W odróżnieniu od statutów dawnych zjednoczeń, które były *ina* nadawane w trybie administracyjnym, statut zrzeszenia powstaje w drodze czynności prawnej typu umownego i sam ma charakter cywilnoprawny. Nie zmienia tej oceny fakt, że niektóre elementy treści statutu mają dla układających go stron charakter obowiązkowy (tzn. muszą być w treści statutu zawarte). Całościowe omówienie problematyki statutów zrzeszeń nie jest możliwe ze względu na szczupłe ramy artykułu. Można jedynie stwierdzić, że przy badaniu problematyki statutów możliwe jest pomocnicze sięganie do ustaleń poczynionych przez naukę w odniesieniu do innych rodzajów statutów powstających w analogiczny sposób, np. statutów spółdzielni czy stowarzyszeń⁷.

VI. FUNKCJA ZRZESZENIA OBOWIĄZKOWEGO

1. Jak już powiedziano na wstępie, zrzeszenia obowiązkowe mogą być tworzone dla realizacji jakichkolwiek celów gospodarczych, jeżeli ustawy się temu nie sprzeciwiają. Konkretnie cele danego zrzeszenia winny być określone przez strony w umowie, a następnie dokładnie sprecyzowane w statucie. Uczestnicy zrzeszenia są przy określaniu jego celów i zadań związani treścią decyzji o utworzeniu zrzeszenia. Związanie to polega

⁷ Por. S. Grzybowski, *Prawo spółdzielcze w systemie porządku prawnego*, Warszawa 1976, s. 84 i nast.

na tym, że cele i zadania „obowiązkowe” muszą być uwzględnione w umowie i statucie oraz realizowane w praktyce (por. § 61 - 63 rozp. wyk. RM). W umowie i w! statucie mogą być jednak zawarte także postanowienia odnośnie do innych celów (zadań) zrzeszenia. Te cele (zadania) „fakultatywne” mogą być przez uczestników przewidziane pod warunkiem, że ich realizacja nie będzie kolidowała z realizacją celów (zadań) „obowiązkowych”

Najogólniej rzecz biorąc, zrzeszenia obowiązkowe mogą spełniać przede wszystkim funkcje gospodarcze, w ścisłym tego słowa znaczeniu (tj. prowadzić we własnym imieniu działalność gospodarczą), oraz funkcje koordynacyjne w stosunku do zrzeszonych przedsiębiorstw.

2. W ramach własnej działalności gospodarczej zrzeszenia w szczególności mogą trudnić się świadczeniem usług na rzecz przedsiębiorstw: zaopatrzenia i zbytu (pośrednictwo), marketingu, reklamy, prac naukowo-badawczych i rozwojowych⁸. Mogą one realizować wspólne przedsięwzięcia ze środków zrzeszonych przedsiębiorstw, prowadzić handel zagraniczny (na podstawie koncesji)⁹, sprawować zarząd obiektami socjalnymi (domy wczasowe, ośrodki rekreacyjne) itp. Teoretycznie nie jest wykluczone podejmowanie przez zrzeszenia działalności typowo produkcyjnej, np. produkcji niektórych elementów kooperacyjnych, aczkolwiek o wiele bardziej właściwą formą organizacyjną dla realizacji tego rodzaju funkcji wydaje się tzw. przedsiębiorstwo wspólne.

Prowadzenie działalności gospodarczej, o której była mowa, wymagać będzie w niektórych przypadkach powołania do życia wyodrębnionych jednostek organizacyjnych (zakładów zrzeszenia). Tworzenie zakładów w ramach zrzeszenia nie jest wprawdzie wyraźnie przewidziane w przepisach prawa, nie jest jednak także i wyłączone przez te przepisy.

3. W ramach funkcji określonych wyżej skrótkowo jako koordynacyjne wymienić należy przykładowo: prowadzenie tzw. rachunku wyrównawczego cen¹⁰, prace planistyczne i analityczne¹¹, zapewnienie koordy-

⁸ Por. § 11 ust. 3 pkt 6 rozp. RM z dnia 30 XII 1981 r. w sprawie zakresu stosowania ustaw o przedsiębiorstwach państwowych oraz o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego, do przedsiębiorstw państwowych wykonujących w całości lub w przeważającej części zadania dla potrzeb obronności i bezpieczeństwa Państwa, a także do wykonujących te zadania jednostek organizacyjnych innych przedsiębiorstw (Dz. U. z 1982 nr 1, poz. 3).

⁹ Por. art. 3 pkt 2 oraz art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 26 II 1982 r. o uprawnieniach do prowadzenia handlu zagranicznego (Dz. U. nr 7, poz. 59).

¹⁰ Por. § 3 ust. 4 rozp. RM z dnia 28 VI 1982 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej przedsiębiorstw państwowych oraz dostosowania przepisów ustawy o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych do specyfiki niektórych przedsiębiorstw (Dz. U. nr 22, poz. 156).

¹¹ Por. art. 20 ustawy z dnia 26 II 1982 r. o planowaniu społeczno-gospodarczym (Dz. U. nr 7, poz. 51).

nacji specjalizacyjnej i inwestycyjnej¹², zapewnienie racjonalnej gospodarki materiałowej¹³, inicjowanie posunięć w zakresie poprawy higieny i bezpieczeństwa pracy, rozwiązywanie problemów kooperacyjnych¹⁴, koordynacja eksportu i importu¹⁵. Oprócz przykładowo wymienionych funkcji gospodarczych i koordynacyjnych zrzeszenia mogą również spełniać i inne zadania, np. w zakresie organizacji, kształcenia i dokształcania pracowników zrzeszonych przedsiębiorstw, reprezentowania interesów branży, współpracy z zagranicznymi organizacjami gospodarczymi, statystyki itp.¹⁶

VII. CHARAKTER PRAWNY I OGÓLNE ZASADY FUNKCJONOWANIA ZRZESZEŃ OBOWIĄZKOWYCH

1. Zrzeszenie obowiązkowe jest organizacją gospodarczą posiadającą osobowość prawną, działającą w oparciu o własne środki trwałe i obrotowe¹⁷. Źródłem majątku zrzeszenia są wpłaty zrzeszonych przedsiębiorstw oraz ewentualne wpływy z tytułu prowadzonej przez zrzeszenie działalności gospodarczej. Jako osoba prawna zrzeszenie ponosi odpowiedzialność za swoje zobowiązania, nie ponosi natomiast odpowiedzialności za zobowiązania przedsiębiorstw zrzeszonych.

2. Zrzeszenie może mieć zróżnicowaną strukturę organizacyjną. Jej elementem faktycznie koniecznym jest w każdym razie „biuro zrzeszenia” obsługujące radę zrzeszenia i jego dyrektora. Kwestię struktury organizacyjnej zrzeszenia powinny regulować przepisy statutu.

3. Ani przepisy ustawy o p.p., ani przepisy wykonawcze nie regulują zasad funkcjonowania zrzeszeń. W szczególności nie przewidują one odpowiedniego stosowania do zrzeszeń choćby niektórych przepisów odnoszących się do przedsiębiorstw państwowych (wyjątkiem są tu przepisy o rejestrze p.p.). Oznacza to, jeśli pominąć stosunkowo nieliczne przepisy adresowane bezpośrednio lub pośrednio do zrzeszeń, że jedynym aktem prawnym normującym zasady ich działalności są statuty. Należy to uznać, jak sądzimy, za pewien mankament obecnego stanu prawnego.

¹² Por. § 11 ust. 3 pkt 2 rozp. cytowanego w przypisie 8.

¹³ Por. § 11 ust. 3 pkt 3 rozp. cytowanego w przypisie 8.

¹⁴ Por. § 11 ust. 3 pkt 4 rozp. cytowanego w przypisie 8.

¹⁵ Por. § 11 ust. 3 pkt 5 rozp. cytowanego w przypisie 8.

¹⁶ Por. art. 16 i 18 ustawy z dnia 26 II 1982 r. o statystyce państwowej (Dz. U. nr 7, poz. 58).

¹⁷ Jest rzeczą oczywistą, że zrzeszenia są zarazem „jednostkami gospodarki uspołecznionej” w rozumieniu np. przepisów kodeksu cywilnego.

Jak się bowiem wydaje, niektóre przepisy dotyczące przedsiębiorstw mogłyby obejmować zakresem swego zastosowania także i zrzeszenia. Dotyczy to np. przepisów art. 26-30, 38-45 ustawy o p.p., a także niektórych innych, np. dotyczących likwidacji przedsiębiorstw. W świetle tego stanu rzeczy nie jest łatwo ustalić choćby tylko ogólne zasady funkcjonowania zrzeszeń. Wypada w tym względzie ograniczyć się do paru uwag, bez zamiaru pełnego naświetlenia problemu.

4. Do zrzeszeń nie odnoszą się — aktualne w odniesieniu do przedsiębiorstw — zasady samorządności, samodzielności i samofinansowania (tzw. 3 „S”). I tak, gdy chodzi o kwestię samorządu, to jego funkcjonowanie — jak to wynika m. in. z art. 50 ustawy o samorządzie załogi p.p. — nie jest przewidziane w zrzeszeniach. W zasadzie nie powinno to budzić wątpliwości, ponieważ zrzeszenia nie zatrudniają z reguły większej liczby pracowników. Mimo to należałoby, jak sądzimy, postulować de lege ferenda udział przedstawiciela zatrudnionych w zrzeszeniu pracowników, np. w radzie zrzeszenia, choćby z prawem głosu dotyczącym tylko spraw pracowniczych.

5. O samodzielności zrzeszeń można mówić w zasadzie jedynie jako o ich niezależności wobec organów administracji państwowej (por. jednak wyżej omówione przepisy dotyczące nadzoru nad zrzeszeniem). Natomiast zrzeszenie nie może być traktowane jako organizacja samodzielna w stosunku do zrzeszonych przedsiębiorstw. Przeciwnie, przedsiębiorstwa zrzeszone wytyczają kierunki bieżącej działalności zrzeszenia oraz kontrolują i nadzorują tę działalność za pośrednictwem rady zrzeszenia (art. 63 ustawy o p.p.). Dotyczy to także i tych zadań, które zostały nałożone na zrzeszenie w decyzji o jego utworzeniu. Przedsiębiorstwa zajmują więc w stosunku do zrzeszenia swego rodzaju nadrzędną pozycję, której nie naruszają uprawnienia organu sprawującego nadzór nad zrzeszeniem. Z § 63 rozp. wyk. RM wynika bowiem, iż nadzór ten ma charakter wyłącznie „kasacyjny” i nie obejmuje prawa do aktywnego sterowania działalnością zrzeszenia.

Do zrzeszeń nie odnosi się również zasada samofinansowania. Wprawdzie zrzeszenie prowadzące działalność gospodarczą powinno dążyć do uzyskania dodatniego wyniku finansowego, jednak podstawowym źródłem finansowania zrzeszenia są środki finansowe pochodzące z opłat zrzeszonych przedsiębiorstw obciążających ich koszty własne (§ 59 pkt 6 i 7 rozp. wyk. RM w związku z art. 33 ustawy o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych). Rozszerzająca interpretacja wyżej wymienionych przepisów prowadzi do uznania, iż w razie gdy zrzeszenie poniesie straty, będą one musiały zostać pokryte przez zrzeszone przedsiębiorstwa (co nie jest sprzeczne z zasadą, iż wobec osób trzecich zrzeszenie jest podmiotem wyłącznie odpowiedzialnym za swoje zobowiązania).

VIII, ORGANY ZRZESZENIA

1. przepisy ustawy o p.p. przewidują, iż organem zarządzającym zrzeszeniem przedsiębiorstw jest rada zrzeszenia (art. 63 ust. 1), a powoływany przez nią (za zgodą organu nadzorującego) dyrektor jest organem wykonawczym rady zrzeszenia (art. 64). Powoływanie innych organów zarządzających zrzeszenia nie wydaje się dopuszczalne w świetle ustawy o p.p. W związku z tym nie jest zrozumiałe — przewidziany w § 59 rozp. wyk. RM — wymóg określenia organów zrzeszenia w umowie o jego utworzeniu. Możliwe jest natomiast działanie w zrzeszeniu (na podstawie statutu) ciał kolegialnych nie przewidzianych przepisami (np. prezydium rady zrzeszenia, rady naukowej itp.), z tym, iż nie mogą one posiadać żadnych uprawnień o charakterze stanowiącym. W świetle powyższych przepisów nie jest całkiem jasne, kto jest organem zrzeszenia w rozumieniu art. 38 k.c., tj. podmiotem upoważnionym do działania w imieniu zrzeszenia w stosunkach cywilnoprawnych. W tym względzie należy przyjąć (aczkolwiek nie bez wątpliwości), że organem cywilnoprawnym zrzeszenia jest jego dyrektor, z tym, że zakres jego umocowania do działania w imieniu zrzeszenia może być określony w statucie w sposób szerszy lub węższy. Gdyby w statucie zawężono zakres umocowania dyrektora, należałoby przyjąć, że do skutecznego dokonania przez niego czynności prawnej przekraczającej ten zakres konieczna byłaby zgoda rady zrzeszenia. Pogląd ten można, jak się wydaje, oprzeć na zastosowanym w drodze analogii art. 63 k.c.

A. SYTUACJA PRAWNA RADY ZRZESZENIA

2. Zgodnie z art. 63 ust. 2 ustawy w skład rady zrzeszenia wchodzi dyrektorzy i przedstawiciele rad pracowniczych, po jednym z każdego zrzeszonego przedsiębiorstwa. Jak się wydaje, w posiedzeniach rady mogą brać również udział i inne osoby (np. zaproszone), jednak z głosem wyłącznie doradczym. Rada zrzeszenia wybiera przewodniczącego rady spośród swoich członków. Przewodniczący nie jest organem zrzeszenia, jego uprawnienia winien określać statut, z tym, że mogą to być uprawnienia dotyczące wyłącznie organizacji pracy rady (np. w zakresie zwoływania posiedzeń, kierowania obradami itp.).

3. Ani przepisy ustawy o p.p., ani przepisy rozp. wyk. RM nie regulują zasad funkcjonowania rady, a w szczególności zasad podejmowania przez nią decyzji. Kwestie z tym związane powinien regulować statut zgodnie z umową i decyzją o utworzeniu zrzeszenia. Statut powinien zwłaszcza określać jaką większością głosów zapadają uchwały rady. Może on również (o czym była mowa) przewidywać, iż niektóre przedsiębior-

stwa dysponować będą większą liczbą głosów (np. zależną od liczby zatrudnionych w nich pracowników), co należy uznać za celowe w przypadkach, gdy w zrzeszeniu uczestniczą przedsiębiorstwa różniące się między sobą znacznie potencjałem gospodarczym.

4. Uchwały rady podzielić można na dwie kategorie. W pierwszej mieszczą się uchwały adresowane bezpośrednio do zrzeszonych przedsiębiorstw. Uchwały te, rzecz jasna, nie mogą kolidować z przepisami prawa, umową czy statutem zrzeszenia. Jak wyżej już przyjęliśmy, źródłem „mocy wiążącej” omawianych uchwał są uprzednie zgodne oświadczenia woli w tej materii stron zawierających umowę o utworzeniu zrzeszenia. Może ona również wynikać z postanowień statutu.

Druga kategoria obejmuje uchwały dotyczące działalności zrzeszenia jako odrębnej jednostki organizacyjnej. Uchwały te, formalnie rzecz biorąc, nie dotyczą bezpośrednio przedsiębiorstw zrzeszonych, aczkolwiek pośrednio mogą faktycznie wpływać na ich sytuację. Są one wiążące dla dyrektora zrzeszenia (wniosek z art. 64 ust. 1 ustawy o p.p.). Dla tej kategorii uchwał przepisy przewidują niejako „podwójne” środki prawne zabezpieczające ich wykonanie. Pierwszym z nich jest możliwość odwołania dyrektora przez radę zrzeszenia (art. 64 ust. 1 ustawy o p.p.), drugim — środki nadzoru, o których mowa w § 63 pkt 2 rozp. wyk. RM.

B. SYTUACJA PRAWNA DYREKTORA ZRZESZENIA

5. Ustawa o p.p. (art. 64) sytuuje dyrektora zrzeszenia w pozycji „organu wykonawczego rady zrzeszenia”, a nie organu zarządzającego samym zrzeszeniem. Odsuwając na bok teoretyczne wątpliwości, jakie budzić może omawiana regulacja, stwierdzić wypada, iż dyrektor nie posiada w zasadzie żadnych „własnych” (tj. wynikających z samego faktu pełnienia funkcji) uprawnień, chyba że takowe przyznaje mu umowa o utworzeniu zrzeszenia i oparty na niej statut. W szczególności nie wydaje się możliwe przyznanie dyrektorowi, w decyzji o utworzeniu zrzeszenia, uprawnień do samoistnego, władczego wkraczania w działalność zrzeszonych przedsiębiorstw. Oznaczałoby to w gruncie rzeczy nadanie dyrektorowi statusu organu administracji gospodarczej, do czego brak jest podstaw, zwłaszcza na gruncie art. 2 ustawy o p.p. Natomiast za wiążące należy uznać decyzje dyrektora podjęte na podstawie i w ramach uchwał rady zrzeszenia. Podobnie jak w odniesieniu do uchwał rady, tak iw odniesieniu do decyzji dyrektora o „mocy wiążącej” można jednak mówić wyłącznie w płaszczyźnie cywilnoprawnej i tylko wtedy, gdy wynika to z treści umowy o utworzeniu zrzeszenia bądź jego statutu (por. art. 64 ust. 3 ustawy o p.p.).

W ramach swoich funkcji dyrektor zrzeszenia kieruje min. bieżącą działalnością gospodarczą zrzeszenia. Jak się wydaje, z *tego* tytułu powinien on być traktowany jako „kierownik zakładu pracy” w rozumieniu art. 3 i 4 kodeksu pracy.

IX. UWAGI KOŃCOWE

Zrzeszenia obowiązkowe, jako forma grupowania przedsiębiorstw państwowych, niewątpliwie wykazują pewne podobieństwa do zniesionych niedawno zjednoczeń. Należy jednak z naciskiem stwierdzić, iż podobieństwa te są li tylko zewnętrzne. Mimo swojej pewnej lakoniczności przepisy ustawy o p.p. oraz przepisy szczegółowe nie dają, zdaniem naszym, żadnej podstawy do wysuwania ewentualnie poglądu, iż zrzeszenia, o których mowa, stanowią jakąś kontynuację zjednoczeń. Przepisy te nie dają również żadnych podstaw do takiej interpretacji, która umożliwiłaby praktyce „dryfowanie” w tym kierunku.

O zasadniczej odrębności zrzeszeń obowiązkowych (w porównaniu ze zjednoczeniami) decyduje to, że mimo iż mogą być one tworzone „ponad” czy nawet „wbrew” interesom przedsiębiorstw i mimo, że na ich kształt i funkcje większy lub mniejszy wpływ wywiera Rada Ministrów, jednak w żadnym przypadku nie mają one charakteru organów administracji gospodarczej. W związku z tym nie posiadają kompetencji do administracyjno-prawnej ingerencji w sprawy przedsiębiorstw będących członkami zrzeszenia. Zrzeszenia nie mogą być więc uznane — tak, jak to można było czynić w odniesieniu do zjednoczeń — za „organy nadrzędne” względem przedsiębiorstw, przeciwnie — same są w określony sposób „podporządkowane” przedsiębiorstwom, co wynika choćby z przepisów regulujących skład organu zarządzającego zrzeszeniem — rady zrzeszenia.

Oczywiście należy zawsze mieć świadomość, iż nawet najdoskonalsze pod względem merytorycznym czy redakcyjnym przepisy mogą być w praktyce interpretowane (z różnych powodów) w sposób niewłaściwy. Dlatego też do omawianej w ramach niniejszego artykułu problematyki trzeba będzie zapewne powrócić wtedy, gdy doświadczenia praktyki będą już dawały podstawy do określonych uogólnień.

COMPULSORY UNIONS OF STATE ENTERPRISES

Summary

The article discusses essential questions related to organization and functioning of compulsory unions of state enterprises in the light of the State Enterprises Act of 1981 and of implementing orders of the Council of Ministers. The following are

discussed: premises of forming compulsory unions, their normative tasks, problems of entering into a contract of union creation, its contents (including a problem of judicial intervention into the contracting process), contents and legal character of union's statute. A subject of principles of union functioning and of their organs (union council and director) was also treated in detail.

The authors advocated that compulsory unions are a form of grouping state enterprises which cannot be considered as a continuation of associations of enterprises abolished in 1962. Although the unions are created in execution of the decision of the Council of Ministers which bindingly defines several contractual provisions creating the union, but they are not organs of economic administration (as the previous associations used to be). Consequently they have no competence to interfere into enterprises' operation *in* administrative mode. The council of union is entitled to make resolutions binding for union members, on the grounds of competence resulting from the contract of union creation, but a breach of those resolutions can result only in sanctions of civil law (civil liability for damage).